

Выявлены критерии и показатели интерпретационной культуры у будущих учителей музыки: оценочный (самоидентификация, самооценка, сложившаяся профессиональная рефлексивная позиция); ценностный (духовно-гуманистические ценности, морально-этические ценности, музыкально-культурные ценности); содержательно-процессуальный (профессиональные знания (психолого-педагогические, философско-культурологические, методические, музыкально-исторические, музыкально-теоретические и специальные), музыкально-исполнительские умения, музыкально-исполнительские навыки); субъектный (коммуникативность, эмоциональная гибкость, волевой самоконтроль); охарактеризованы уровни сформированности интерпретационной культуры у будущих учителей музыки (высокий, достаточный, средний, низкий).

Раскрыта сущность модели формирования интерпретационной культуры у будущих учителей музыки.

В виде диаграмм и таблиц репрезентированы сравнительные данные уровней сформированности педагогического понимания студентов экспериментальной и контрольной групп до и после эксперимента.

Ключевые слова: культура, интерпретация, интерпретационные культура, критерии, показатели, уровни, модель, профессиональная подготовка, будущие учителя музыки.

Demir M. I. Experimental work results of the formation of the future music teachers' interpretative culture in the process of the professional training.

The article deals with the analyses of the experimental work results of the formation of the future music teachers' interpretative culture in the process of the professional training.

Deals with the stages of experimental research. Determined study the phenomenon of "interpretive culture of the future teachers of music". Thesis there is determined the following: reflective, axiological, content and personal.

The criteria and indicators interpretative culture in the future music teachers: evaluation (identity, self-esteem, well-established professional reflexive position); value (spiritual and humanistic values, moral and ethical values, musical and cultural values); procedural content (professional knowledge (psychological, educational, cultural, philosophical, methodological, historical music, music theory and special), musical and performing skills); subjective (communicative, emotional flexibility, self-willed). Author determined levels of interpretative culture in the future music teachers (high, sufficient, medium, low).

The essence the model of interpretative culture in the future music teachers.

The diagrams and the table represent the comparative data of the levels of the formation of the interpretative culture of the students of the experimental and control groups before and after the experiment.

Keywords: culture, interpretation, interpretive culture, criteria, indicators, levels, models, training, future teachers of music.

УДК 378.011.3-051:159.9

Затворнюк О. М.

**СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ**

У статті розкривається поняття готовності майбутніх психологів до професійно самовдосконалення як інтегроване системою властивостей особистісне утворення. Виділено і розкрито мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, процесуально-діяльнісний та особистісно-рефлексивний компоненти готовності, які забезпечують вмотивованість, цілеспрямованість, осмисленість, цілісність, ефективність і результативність майбутніх психологів у професійній діяльності.

Ключові слова: готовність, професійне самовдосконалення, майбутні психологи, професійна підготовка, мотиваційно-ціннісний компонент, когнітивно-пізнавальний компонент, процесуально-діяльнісний компонент, особистісно-рефлексивний компонент.

Нині готовність до професійно самовдосконалення розглядається науковцями як складний особистісно-діяльнісний феномен, який являє собою стійке особистісне утворення, та поєднує цілий комплекс особистісних детермінант професійного самовдосконалення майбутнього психолога.

Для представників психологічної професії готовність до самовдосконалення набуває особливого значення ще й тому, що психолог може забезпечити прогресивний розвиток іншої особистості лише за умови, якщо він сам здатен позитивно впливати на власний особистісний і професійний розвиток.

Готовність майбутніх фахівців, у тому числі і психологів до професійного самовдосконалення розглядається дослідниками (Г. Клименко, В. Филипська, К. Соцький, Л. Смалиус, О. Кучерявий, О. Малихін, І. Середя, Н. Пророк, І. Чемерилова, Т. Шестакова та ін.) переважно як складне особистісне новоутворення, що містить усі необхідні для цілеспрямованого професійного зростання передумови та є прогнозованим наслідком професійної підготовки за умови якісної реалізації необхідних для цього педагогічних впливів.

У визначеннях вчених (В. Гриньової, І. Чемерилової) готовність до професійного самовдосконалення постає як “інтегративна особистісна властивість майбутнього психолога” [12], що забезпечує виконання ним професійного самовдосконалення, “особливий особистісний стан, що передбачає наявність у студента мотиваційно-ціннісного ставлення до професійно-педагогічної діяльності, з однієї сторони, і, з іншої – до діяльності по самовдосконаленню в ній як необхідної умови просування в професії” [10].

Готовність психолога до професійного самовдосконалення вивчається сучасними дослідниками у двох підходах: *функціональний*, де вона розглядається як стан психологічної функції, який зумовлює якісне виконання певної активності, та особистісний, де готовність виступає цілісним особистісним утворенням, що інтегрує сукупність внутрішніх суб'єктивних чинників окремої діяльності та досліджується переважно в контексті професійної підготовки до неї.

Представники *функціонального підходу* (О. Ковальов, С. Рубінштейн, Є. Кузьмін, В. Ядов, Д. Узнадзе, Г. Голубева та ін.) аналізуючи готовність до діяльності як певний психологічний стан найчастіше пов'язують готовність із феноменом “установки”, яка визначається як готовність до активності у певному напрямку, що виникає на основі взаємодії потреб та середовища і впливає на людину в даний момент (Д. Узнадзе), як стан психічної готовності, що виникає на основі попереднього досвіду і має спрямований вплив на реакції індивіда стосовно усіх об'єктів чи ситуацій, з якими він пов'язаний (Г. Оллпорт), як готовність до певної форми реагування, яка формується під впливом певних зовнішніх і внутрішніх умов та усвідомленого чи неусвідомленого сприйняття інформації (А. Прангшвілі) [6].

Представники *особистісного підходу* до розуміння готовності (О. Белих, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, І. Зимняя, Л. Кандилович, В. Крутецький, М. Мамаян, В. Моляко, С. Николаєнко, М. Рябухін, В. Сластьонін, В. Соколов та ін.) розглядають її як складне особистісне утворення, що являє собою багатопланову і багаторівневу структуру якостей, властивостей, станів, які в своїй сукупності дозволяють суб'єкту успішно виконувати діяльність.

У процесі нашого дослідження ми переконалися, що науковці наголошують на інтегративний характер даного особистісного утворення. Так, Р. Мойсеєнко розкриває зміст готовності до діяльності як інтегрального особистісного утворення, що поєднує в собі знання, уміння і навички, особистісні якості, адекватні вимогам, змісту та умовам діяльності [8]; А. Ліненко визначає готовність до діяльності як інтегроване системою властивостей і відносин особистісне утворення, що характеризує її вибірковою активністю при підготовці та включенні до діяльності [5]; К. Дурай-Новакова під готовністю розуміє систему інтегративних якостей, властивостей, знань, навичок особистості [2]. К. Платонов

розглядає готовність як інтегральну якість особистості, що обумовлюється, в першу чергу, знаннями, уміннями, навичками [9], Л. Кондрашова – як поєднання психічних особливостей і моральних якостей особистості [4], В. Сластьонін – як сукупність якостей особистості, що забезпечують успішне виконання певних функцій [11], І. Кондаков – форма установки, що характеризується спрямованістю на виконання тієї або іншої дії [3].

Є. Медведська, виходячи зі свого дослідження готовності студентів-психологів до професійної діяльності, передбачає, що основою готовності є система установок на безоціночне прийняття іншої людини, представленість у професійній свідомості психолога іншу людину як потенційного об'єкта / суб'єкта своєї професійної діяльності, або спрямованість свого професійного свідомості на Іншого” [7].

Таким чином, поняття “готовність до професійного самовдосконалення” є багатоаспектним і неоднозначним в своєму тлумаченні. Воно має динамічну структуру, між компонентами якої є функціональні залежності.

На основі проведеного теоретичного аналізу літератури, розглянувши підходи різних авторів до розуміння сутності та структури готовності до професійного самовдосконалення, ми виділили наступні компоненти готовності, які, на нашу думку, є основними і значущими для нашого дослідження:

- мотиваційно-ціннісний,
- когнітивно-пізнавальний,
- процесуально-діяльнісний,
- особистісно-рефлексивний.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності до професійного самовдосконалення у нашому дослідженні передбачає професійні настанови, позитивне ставлення до майбутнього професії психолога, інтерес до неї, стійкі наміри присвятити себе професійній діяльності тощо. Вплив мотивації на продуктивність діяльності відчутний, причому успішність діяльності визначає не лише сила мотивації, але й структура мотивів. Деякі дослідники доводять, що позитивна професійна мотивація може навіть компенсувати недоліки здібностей, однак негативну професійну мотивацію не компенсує навіть найвищий рівень спеціальних здібностей [1].

Мотиваційно-ціннісний компонент визначає ставлення студента до професійного самовдосконалення, тобто його прагнення до кар'єрного зростання, самовдосконалення умінь, навичок і особистісних якостей. Студенти мають чітко усвідомлювати, чому, для чого і що саме їм доведеться вивчити, засвоїти, а потім і самовдосконалювати для того, щоб бути високопрофесійним фахівцем, успішним у своїй професії. Сучасні дослідження структури мотивації навчальної та професійної діяльності виокремлюють необхідні для формування готовності студента до професійного самовдосконалення групи мотивів: соціальні мотиви, пізнавальні мотиви, професійні мотиви, мотиви особистої зацікавленості.

Відзначимо, що одним із критеріїв сформованості мотиваційної сфери є ставлення студента до навчальної діяльності, яке досить добре фіксується й виявляється за такими ознаками, як успішність і відвідуваність занять, активність студента, активна участь у практичних позааудиторних заходах (відвідування тренінгів, майстер-класів, курсів, семінарів тощо).

Наступним компонентом, який ми виділяємо в структурі готовності майбутнього психолога до професійного самовдосконалення, є *когнітивно-пізнавальний компонент*. Даний компонент включає в себе систему психологічних знань загальнопрофесійної і спеціальної підготовки; передбачає виявлення професійних теоретичних і технологічних знань з проблем професійного самовдосконалення; розвиток професійних знань, формування та розширення професійного кругозору, вироблення і закріплення професійно значущих умінь і навичок. До нього також належить професійне мислення, спрямування уваги, сприймання, пам'яті, дії й операції, які необхідні для успішного здійснення

професійної діяльності психолога.

Когнітивно-пізнавальний компонент забезпечує ефективність внутрішнього плану дій по самовдосконаленню та підвищує їх осмисленість, цілеспрямованість, варіативність. Передбачає оснащення студентів психологічними, філософськими, загальнокультурними, предметними й спеціальними знаннями. Психологічні знання дають студентові уявлення про специфіку професії, психологію клієнта, особливості процесу саморозвитку особистості тощо. Загальнокультурні знання впливають на виникнення ціннісних орієнтацій, тому не можна переоцінити важливість вивчення студентами таких дисциплін, як соціологія, культурологія, педагогіка та інших дисципліни гуманітарної підготовки. Загальнопрофесійні та спеціальні знання дозволяють студенту-психологу отримати інформацію про особливості конкретних видів фахової діяльності.

Далі у структурі готовності майбутнього психолога до професійного самовдосконалення ми виділяємо *процесуально-діяльнісний компонент*, який включає наявність у студента комплексу умінь, необхідних для професійної діяльності, які надалі він зможе вдосконалювати, а також знання методів і технологій саморозвитку.

Процесуально-діяльнісний компонент є провідним функціонально забезпечуючим чинником, що обумовлює високу результативність та творчий характер дій по самовдосконаленню.

Процесуально-діяльнісний компонент ґрунтується на особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах, психолого-педагогічних засадах особистісно орієнтованого та розвивального навчання, врахуванні вікових та індивідуально-психологічних особливостей студентів-психологів. Його реалізація здійснюється через комплекс форм, методів і засобів навчання, які впливають на мотиваційно-емоційну сферу студентів, стимулюючи їхню активну пізнавальну діяльність на основі інноваційних педагогічних технологій.

Процесуально-діяльнісний компонент передбачає взаємодію студентів і викладачів, а також взаємодію студентів з інформаційними технологіями, літературою, співпрацю з іншими студентами. У нашому дослідженні приділена особлива увага чіткому плануванню занять та інших видів роботи студентів-психологів з організації та забезпеченню зворотних зв'язків у процесі навчання, використання щоденників рефлексії як засобу активізації готовності до професійного самовдосконалення.

Завдяки процесуально-діяльнісному компоненту в структурі готовності студента-психолога до професійного самовдосконалення майбутній психолог вищого педагогічного навчального закладу стає професійно компетентним і впевненим у власних вміннях і навичках.

Особистісно-рефлексивний компонент готовності студента-психолога до професійного самовдосконалення передбачає самовиховання цілеспрямованості, наполегливості, працездатності, упевненості в собі, уміння долати труднощі, що виникають у процесі розв'язання різноманітних проблем і ситуацій у професійній діяльності.

Як свідчить аналіз літератури, при всій варіативності визначення компонентного складу готовності майбутніх психологів до професійного самовдосконалення, константним залишається виділення в її змісті мотиваційно-ціннісного аспекту, що передбачає наявність стійких мотивів до виконання діяльності, когнітивно-пізнавального, що містить сукупність знань про її зміст і особливості, процесуально-діяльнісного, який характеризується наявністю необхідних для неї умінь і навичок та особистісно-рефлексивного компонентів.

Підводячи підсумок всьому вищесказаному, відзначимо, що готовність до професійного самовдосконалення майбутніх психологів розглядається нами як обов'язкова внутрішня структура особистості майбутнього психолога, що дозволяє не лише стати компетентним та успішним у своїй професії, досягнувши рівня майстерності, а й постійно прагнути до нових вершин професійного самовдосконалення.

Таким чином, ми визначаємо *готовність до професійного самовдосконалення* як цілісне відносно стійке особистісне утворення, що являє собою сукупність тісно

взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-пізнавальних, процесуально-діяльнісних та особистісно-рефлексивних детермінант неперервного професійного зростання майбутнього психолога, які забезпечують оптимальну реалізацію професійного самовдосконалення.

Отже, у результаті дослідження було виділено чотири складові компоненти, та за допомогою яких далі ми зможемо виділити ознаки сформованості психологічної та практичної готовності майбутніх психологів до професійного самовдосконалення під час навчання у вищих педагогічних навчальних закладах. Також, перспективою подальшого дослідження є визначення критеріїв, які відображають сутність компонентів готовності майбутніх психологів до професійного самовдосконалення.

Використана література:

1. *Бордовская Н. В.* Педагогика : учеб. пособие / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2006. – 304 с.
2. *Дурай-Новакова К. М.* Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 443 с.
3. *Кондаков И. М.* Психологический словарь / И. М. Кондаков, М. Н. Нилопец. – М. : Наука, 1975. – 720 с.
4. *Кондрашова Л. В.* Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Л. В. Кондрашова. – К. : Вища школа, 1987. – 52 с.
5. *Ліненко А. Ф.* Педагогічна діяльність і готовність до неї / А. Ф. Ліненко. – Одеса : ОКФА, 1995. – 78 с.
6. *Матвієнко О. В.* Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічної взаємодії : монографія / О. В. Матвієнко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 384 с.
7. *Медведська Є. І.* Особистісна готовність студентів-психологів до професійної діяльності / Є. І. Медведська // Психологія у вузі. – 2005. – № 2.
8. *Мойсеєнко Р. Н.* Формирование профессиональной готовности будущего учителя средствами индивидуальной работы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Р. Н. Мойсеєнко. – Кривой Рог, 1997. – 182 с.
9. *Платонов К. К.* Психология труда / К. К. Платонов. – М. : Профиздат, 1979. – 216 с.
10. *Скворцова К. Г.* Формирование у студентов педагогического вуза готовности к профессиональному самосовершенствованию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / К. Г. Скворцова. – Кострома, 1996. – 142 с.
11. *Сластенин В. А.* Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В. А. Сластенин. – М. : Просвещение, 1976. – 158 с.
12. *Чемерилова И. А.* Формирование готовности будущего педагога к профессиональному самосовершенствованию : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И. А. Чемерилова ; Чувашский гос.ун-т им. И. Н. Ульянова. – Чебоксары, 1999. – 22 с.

References:

1. *Bordovskaia N. V.* Pedahohyka : ucheb. posobyie / N. V. Bordovskaia, A. A. Rean. – SPb. : Pyter, 2006. – 304 s.
2. *Durai-Novakova K. M.* Formyrovanye professyonalnoi hotovnosti studentov k pedahohycheskoi deiatelnosti : Dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.01 / K. M. Durai-Novakova. – M., 1983. – 443 s.
3. *Kondakov Y. M.* Psykholohycheskyi slovar / Y. M. Kondakov, M. N. Nylopets. – M. : Nauka, 1975. – 720 s.
4. *Kondrashova L. V.* Moralno-psykholohichna hotovnist studenta do vchytelskoi diialnosti / L. V. Kondrashova. – K. : Vyshcha shkola, 1987. – 52 s.
5. *Linenko A. F.* Pedahohichna diialnist i hotovnist do nei / A. F. Linenko. – Odesa : OKFA, 1995. – 78 s.
6. *Matvienko O. V.* Pidhotovka maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv do pedahohichnoi vziaiemodii : monohrafiia / O. V. Matviienko. – K. : NPU im. M. P. Drahomanova, 2009. – 384 s.
7. *Medvedska I. I.* Osobystisna hotovnist studentiv-psykholohiv do profesiinoi diialnosti / I. I. Medvedska // Psykholohiia u vuzi. – 2005. – № 2.
8. *Moiseenko R. N.* Formyrovanye professyonalnoi hotovnosti budushcheho uchytelia sredstvamy yndyvydualnoi raboty : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / R. N. Moiseenko. – Kryvoi Roh, 1997. – 182 s.
9. *Platonov K. K.* Psykholohyia truda / K. K. Platonov. – M. : Profyzdat, 1979. – 216 s.
10. *Skvortsova K. H.* Formyrovanye u studentov pedahohycheskoho vuza hotovnosti k professyonalnomu samosovershenstvovanyiu : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / K. H. Skvortsova. – Kostroma, 1996. – 142 s.
11. *Slastenyn V. A.* Formyrovanye lychnosti uchytelia sovetskoi shkolы v protsesse professyonalnoi podhotovky / V. A. Slastenyn. – M. : Prosveshchenye, 1976. – 158 s.

12. Chemerylova Y. A. Formirovaniye hotovnosti budushcheho pedahoha k professionalnomu samosovershenstvovaniyu : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Y. A. Chemerylova ; Chuvashskiyi hos. un-t ym. Y. N. Ulianova. – Cheboksaru, 1999. – 22 s.

Затворнюк О. Н., Матвиенко Е. В. Сущность и структура готовности будущих психологов к профессиональному самосовершенствованию.

В статье раскрывается понятие готовности будущих психологов к профессиональному самосовершенствованию как интегрированное системой свойств личностное образование. Выделены и раскрыты мотивационно-ценностный, когнитивно-познавательный, процессуально-деятельностный и личностно-рефлексивный компоненты готовности, обеспечивающие мотивацию, целеустремленность, осмысленность, целостность, эффективность и результативность будущих психологов в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *готовность, профессиональное самосовершенствование, будущие психологи, профессиональная подготовка, мотивационно-ценностный компонент, когнитивно-познавательный компонент, процессуально-деятельностный компонент, личностно-рефлексивный компонент.*

Zatvornyuk O. N., Matvienko E. V. The nature and structure of future psychologists' readiness for professional self-improvement.

Abstract. The article has explored the concept of future psychologists' readiness for professional self-development as an integrated of system quality attributes of personal formation. The author has allocated and described the motivational and valuable, cognitive, procedure-activity and personal and reflective components of readiness, which provide motivation, purposefulness, meaningfulness, integrity, efficiency and effectiveness of future psychologists to professional activity.

Keywords: *readiness, professional self-improvement, future psychologists, training, motivational and valuable component, cognitive component, procedure-activity component, personal and reflective component.*

УДК 378.016:159.9.051

Зубалій Н. П.

ПІДГОТОВКА ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

У статті розкривається проблема психотерапевтичної підготовки практичних психологів до надання допомоги особистості в кризових умовах. У роботі проаналізовано психотерапевтичний напрям, спрямований на термінову допомогу особистості в різних критичних життєвих ситуаціях.

Ключові слова: *особистість, психотерапевтична підготовка, практичний психолог, життєві ситуації, моделі поведінки, самоактуалізація особистості.*

Вивчення соціальних перетворень в нашій країні засвідчує, що вони передбачають зміну соціальної ролі людини в суспільстві, формування вмінь адаптуватися до кризових умов та взаємодіяти з людьми у різних соціальних контекстах. Це вимагає розвитку ділової комунікативної організаторської активності, підвищення рівня професійних якостей у поєднанні з іншими психологічними властивостями. У зв'язку з цим відбувається переорієнтація мислення особистості, формуються нові моделі поведінки переходу на всіх рівнях взаємодії від домінанти конфронтації до домінанти діалогу, від пріоритету сили до пріоритету переконання, що є важливим і актуальним у кризових соціальних умовах. Якісно новим аспектом у розумінні проблем людини як духовної особистості, є визнання в неї системоутворюючої якості соціальної взаємодії, що спричиняє формування якісно